

A BUDAI KIRÁLYI VÁR KÉPE I. MÁTYÁS KORÁBAN.

Dr. LUX KÁLMÁN-tól.¹

Nemzeti történelmünk egyik legérdekesebb és legfényesebb korszakát, I. Mátyás korát, történetíróink nagy szeretettel, de egyúttal éles bírálattal írták meg és ennek keretében megrajzolták a király budai palotájának képét is. A várnak egyik legelső ilyenmű érdekes leírását P. Schier Xistus 1774-ben megjelent *Buda Sacra*-jában találjuk az eredeti kútforrások megnevezésével és részben azok idézésével, melyeket azután Salamon Ferenc *Buda-Pest története* című munkájában teljesen kiaknáz és kellő bírálattal magyaráz, egyúttal a kútfők egyrészének fordítását is nyújtja. Élesebben világít rá Mátyás várára Csánki Dezső *I. Mátyás udvara* című művében, midőn az épületekről maradt rendkívül gyér és meglehetősen általános természetű feljegyzéseket az egész udvari élet színes megrajzolásával is kiegészíti s sejteti a királyi várban foglalatostkodók számát, leírja tevékenységi körüket és ezzel közvetve úgyszólván építési programot ad. Ebből a szempontból nagy értékű *Berzeviczy* Albert *Beatrix királynéről* írt életrajza is, mely újabb figyelemre méltó adata is utal. *Fraknoi* Vilmos Mátyásra vonatkozó művei, *Pasteiner* Gyula I. Mátyás építészteréről írt magvas

értekezése, *Dwald* Kornélnak Budapest török hódoltság előtti művészetéről írt munkája a budai várpalotáról mind megannyi kitünő leírást tartalmaznak. Külön kell kiemelni *Hauszmann* Alajosnak a kir. vár történetéről írt munkáját, melyben értékes fölvételi rajzokat közöl az általa végzett építészeti kutatásokról. De becses következtetéseket vonhatunk *Károlyi* Árpád Budavár visszavétele 1686-ban c. nagy körültekintéssel megírt munkájából is, melynek főként a vár erősítési részével foglalkozó adatait használtam fel tanulmányomban.

A leírások egy másik osztálya az, mely az eredeti kútfők megnevezése nélkül, részint csak hallomásból írja le a várat. Ezek között első sorban kell felemlítenem *Heltai* Gáspár 1574-ben megjelent *Magyar Krónikáját*, mely leírásaiban nagyjából Bonfinit követi s úgyszólván annak fordítását adja. Bonfini szövegének számos homályos mondatát és kifejezését megvilágítja.

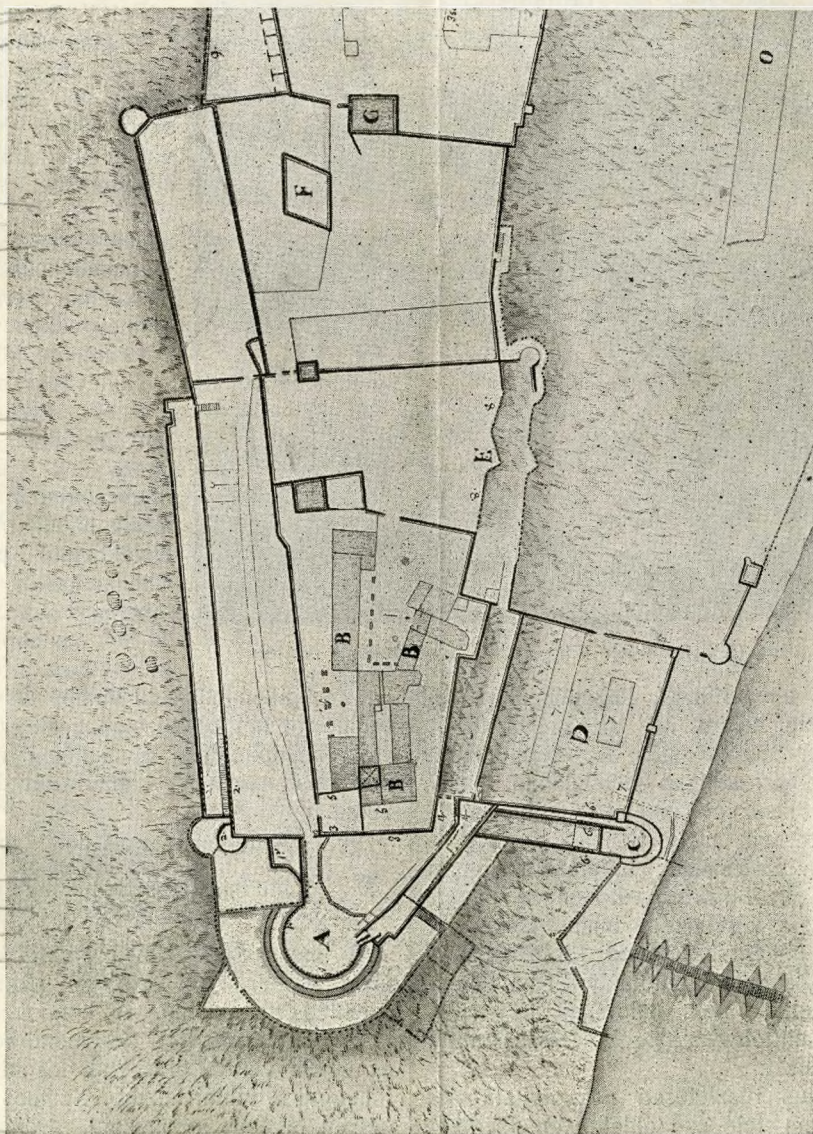
Becsés adatokat tartalmaznak a XVI. és XVII. századbeli úti rajzok, ostromleírások és jelentések, melyeknek *Majláth* Béla bő lajstromát közli. Az ismertettek közül külön kell felemlítenem *Brandstetter* Miksának 1608-ból származó Khuen-Héderváry Károly gróf birtokában levő Itineráriumát, melyet jelenleg Möller István használ fel a belgrádi várra vonatkozó kutatásainál, kinek révén nekem is módomban állott azt tanulmányozni. Ez az eredeti kéziratban fennmaradt, érdekes akvarellekkal ékesített vaskos kötetben közölt leírás, nemcsak abból a szempontból becses, mert a királyi vár 1608. évi állapotáról tájékoztat, hanem Heltaihoz hasonlóan Bonfini homályosabb mondataira fényt derít és az egyes épületeket részletesebben körülírja. Brandstetter különben mint titkár kísérte Konstantinápolyba Herberstein bárót, a zsitvatoroki békekötés megerősítése céljából kiküldött meghatalmazott követet.

Budavár 1686-iki visszavétele alkalmával Mátyás palotáját szinte alaktalan rommá lötték, míg végre 1749-ben Mária Terézia új palotája építésének megkezdésekor teljesen lebontották és így a későbbi leírások — köztük

Schams F. Vollständige Beschreibung der kgl. Freystadt Ofen című ismert műve is — Mátyás palotájáról már csak közvetett adatokat tartalmaznak.

Mellőzve a vár történetének részletes leírását, csak röviden emlékezem meg nevezetesebb korairól.

Budavár legrégibb történeti adatai, mint ismeretes, IV. Béla korára nyúlnak vissza. Hogy a király Budán lakott és ott palotája lehetett, közvetett adatokból következtethetjük. Palotájának helyét azonban nem ismerjük, mert annak teljesen nyoma veszett. Várfalaiból mindamelllett napjainkig is fennmaradt egynéhány, melyek közül a keleti lejtőn ma is látható rendkívül vastag és magasra kiemelkedő két várfal említendő, melyeknek nyúlványai hajdan egészen a Dunapartig értek. Hajlandó vagyok feltételezni, hogy a nyugati lejtőn, a királyi palota legújabb kiépítése előtt még fennálló hasonló alakítású várfalak ugyancsak a várépítés első korszakából maradtak fenn. Támogatja feltevésemet

1. ábra. Budavár 1687-ből származó alaprajzának részlete. (A. bécsi udvari és állami levéltár eredetije után.)

¹ Kivonat szerzőnek a mű- és középítő szakosztályok 1917. április 23-iki ülésén tartott előadásából.